

Bijbellezen in Stellenbosch (èn in Khayelitsha)

Begin februari van dit jaar nam ik deel aan de conferentie 'Exegesis and Actualisation in Africa and Europe: A Dialogue' in Stellenbosch. Ik was daar op uitnodiging van Kerkinactie samen met ongeveer dertig bijbelwetenschappers uit Zuid-Afrika, Ghana, Botswana, Noorwegen, Duitsland en Nederland (ook de VU, Leiden en Utrecht waren vertegenwoordigd). De inzet van het gesprek was – met de woorden van organisator en inspirator Hans Snoek van Kerkinactie – 'moeten exegeten zich beperken tot de technische vraag: wat staat er in de Bijbel? Of hebben zij ook tot taak om aan te geven wat de betekenis van teksten vandaag de dag zou kunnen zijn.' Dat lijkt eenvoudig te beantwoorden: het één moet natuurlijk leiden tot het ander. Zo zijn we er in Kampen immers voortdurend mee bezig. We willen niet blijven steken in een technische, afstandelijke beschrijving van de betekenis van de bijbelteksten of van de geschiedenis van de uitleg. Dat is niet meer dan de basis voor een gefundeerd antwoord op de vraag naar een zinvolle toepassing van die teksten in onze huidige situatie. Je hoeft niet naar de andere kant van de wereld te reizen om tot die overtuiging te komen. Toch was die conferentie daar de moeite waard, want meer dan ik me hier en van te voren had kunnen voorstellen ben ik ervan overtuigd geraakt hoe goed en hoe inspirerend het is om de grenzen van eigen vastomlijnde manier van bijbellezen te durven doorbreken. Daar is enige moed voor nodig. Dat betreft dan vooral jezelf: gooi ik mijn zorgvuldig opgebouwde exegetische reputatie niet te grabbel wanneer ik mij inlaat met andere, vooral ook: niet westerse vormen van bijbeluitleg? Voor de Bijbel hoeft men zich, zo werd mij ook duidelijker dan ooit, geen zorgen te maken. Dat boek blijkt gewoon nog veel beter te zijn dan ik altijd al dacht.

De meest indrukwekkende ervaring deed ik overigens op in de dagen voorafgaand aan de conferentie. Vanuit ons geriefelijke pension (een soort subtropisch zwemparadijs, maar dan echt) brachten we de ene dag een bezoek aan één van de vele wijnboerderijen in de omgeving en gingen we de andere dag naar de kerk in Khayelitsha. Het contrast is enorm. Khayelitsha is één van de onafzienbaar uitgestrekte sloppenwijken bij Kaapstad. We reden er eerder langs, toen we vanaf het vliegveld naar Stellenbosch werden gebracht. Nu gingen we er dus in. Dat is een heel avontuur. De weg is akelig hobbelig en een voortdurende aanslag op het autobusje en zijn inzittenden. Je voelt je ook ernstig bekeken door de bewoners. Het was geruststellend dat we bij het binnengaan van de sloppenwijk de voorganger (aartsbisschop) van de gemeente (The First Number One Apostolic Church of Zion) en zijn vrouw hadden opgepikt. Zij waren onze gids en geleidden ons veilig naar het kerkgebouw. Dat bleek gewoon één van de krotten te zijn. Met een beetje goede wil konden er wel twintig mensen in staan. Zo gebeurde ook. In de dienst liet men zich bij het preken, profeteren, zingen en zegenen leiden door wat de Heilige Geest in gaf. De Bijbel werd gekoesterd als een kostbaar kleinood en na lezing eerbiedig voor de eenvoudige, van afvalhout gemaakte zevenarmige kandelaar geplaatst. Het was er heet en benauwd, maar wat me vooral is bijgebleven is hoe de Bijbel daar leeft als bron van inspiratie in een naar mijn gevoel uitzichtloze situatie. De preek over Jezus' woorden 'Gij zijt het zout der aarde' zou niet door de voorronden van de preekwedstrijd van Trouw zijn gekomen en op de exegete zou hier op college ook wel wat zijn af te dingen. Maar het herhaalde 'you are the

salt' uit de mond van de aartsbisschop en zijn vrouw (die een belangrijke rol speelde in de dienst) klinkt nog na in mijn oren.

De conferentie in de dagen daarna gaf gelegenheid om hier verder over door te praten en over na te denken. Ik had mijn eigen bijdrage (over de uitleg van bijbelteksten vol geweld) volgens afspraak tijdig opgestuurd, zodat de deelnemers er van te voren al kennis van konden nemen en we goed de gelegenheid hadden om erover in discussie te gaan. Ik begon me gaandeweg echter steeds meer af te vragen of dit nu mijn bijdrage moest worden. De dag voordat ik mijn lezing moest houden werd in een aantal bijdragen min of meer de vloer aangeveegd met de historisch-kritische exegese. 'I do not really want to talk with most redaction critics – about their work that is', aldus een citaat. Het werd met instemming ontvangen, maar het bracht mij in verlegenheid. Ik heb de redactiekritiek altijd één van de meest zinvolle benaderingen van het Oude Testament gevonden, omdat ze je dichter bij de tekst, het ontstaan en de doorwerking daarvan kan brengen. Dat wil ik niet zomaar opgeven. Daarom heb ik mijn tekst van de lezing helemaal omgewerkt. Het was me wel een deel van mijn nachtrust waard om een poging te ondernemen om als 'redaction critic' toch 'on speaking terms' te blijven met de andere aanwezigen. Dit is niet de plaats om daar verder uitgebreid op in te gaan (misschien doe ik het in mijn inaugurele op 3 november), maar wat ik hier wel wil opmerken is dat het mogelijk moet zijn om vanuit je eigen traditie en je eigen wetenschappelijke context iets bij te dragen aan de discussie over de relevantie van de Bijbel in de verschillende situaties waarin wij leven. Daarbij hoeft je volgens mij helemaal niet te snel af te stappen van datgene waarmee je vertrouwd en goed in bent. Aan de andere kant moet je dat ook het lef geven om je kwetsbaar op te stellen en open te staan voor wat je tot dusver niet gezien of begrepen had.

Het was goed om in Stellenbosch te zijn en niet alleen vanwege de zomerzon in februari. Het is mooi dat die contacten er zijn: met de Zuid-Afrikanen en via Zuid-Afrika met heel het continent. Ons werk zal er beter van worden.